
Zwangere leerlingen op school¹

Ruth Borms

Coördinator cRZ Antwerpen a.i.

Katrien Ruytjens

Coördinator cRZ Brabant

1. Inleiding
  - 1.1. Enkele cijfers
  - 1.2. Preventie
  - 1.3. Een integrale benadering van een zwangere leerlinge op school
2. Eerste opvang van de zwangere leerlinge door leerkracht, leerlingenbegeleider of CLB-medewerker
  - 2.1. Welke opvang kan men aan een zwangere leerlinge bieden?
  - 2.2. Wat met de opvang van de jongens?
    - 2.2.1. Jongens worden vaak vergeten!
    - 2.2.2. Waarom worden jongens vaak vergeten?
    - 2.2.3. Opvang van jongens
3. Betrokkenheid bij het beslissingsproces
  - 3.1. Omgaan met (tijds)druk
  - 3.2. Het beslissingsproces van naderbij bekeken
    - 3.2.1. Feiten, context
    - 3.2.2. Percepties
    - 3.2.3. Scenario
  - 3.3. Alternatieven afwegen: een brede kijk op hulpverlening
4. Afwezigheid en afspraken op school
5. Discretie en beroepsgeheim
  - 5.1. Juridische aspecten: beroepsgeheim
    - 5.1.1. CLB-medewerkers hebben beroepsgeheim
    - 5.1.2. Leerkrachten hebben ambtsgeheim
  - 5.2. In de praktijk
    - 5.2.1. Duidelijke afspraken bij het begin

- 5.2.2. Afspraken nadien
  - 6. Praktische aspecten
    - 6.1. Noodpil
    - 6.2. Zwangerschapstest
    - 6.3. Abortus
      - 6.3.1. Wettelijke aspecten
      - 6.3.2. Abortuspil
      - 6.3.3. Zuigcurettagage
      - 6.3.4. Abortus praktisch
    - 6.4. Jong en moeder
  - 7. Nuttige adressen
  - 8. Literatuur
    - 8.1. Voor onderwijs
    - 8.2. Brochures tienerzwangerschap (cRZ)
    - 8.3. Onderzoek en informatie (cRZ)
- Noten

Krachtlijnen

In deze bijdrage gaan we in op de opvang en omkadering die een school kan bieden wanneer een leerlinge zwanger is. We nemen als uitgangspunt dat een zwanger meisje zich — zeker bij een ongeplande zwangerschap — in een moeilijke situatie bevindt en steun nodig heeft. Zij heeft geen boodschap aan allerlei beschouwingen over wat had moeten zijn. De zwangerschap is een feit. Het meisje in kwestie is niet alléén zwanger geworden, maar vaak staat ze er daarna wel alleen voor. Een veroordelende houding maakt helpen onmogelijk. Maar helpen is ook niet in haar plaats beslissen of handelen. Ze moet voelen — nu ze zwanger is — dat de school haar niet loslaat.

CLB-begeleiders, -artsen, leerlingenbegeleiders en leerkrachten zullen in dit artikel heel wat praktische tips vinden voor een meer uitgebreide begeleiding van een zwangere leerlinge. Maar ook schooldirecties vinden hier wellicht aanknopingspunten voor afspraken met CLB, juridische richtlijnen en schoolbeleid ter zake.

■ 1. Inleiding

1.1. Enkele cijfers

Tienerzwangerschappen en jonge moeders lijken in België een marginaal probleem te zijn. In vergelijking met landen zoals de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk, heeft België een relatief laag aantal zwangerschappen bij jonge meisjes. De onderstaande cijfers geven een beeld van tienerzwangerschappen en tienermoeders in België (zie Tabel 1).

Tabel 1: totaal aantal zwangere tieners per jaar in België

	Aantal abortussen bij meisjes < 20 j.	Aantal geboorten bij meisjes < 20 j.	Totaal	Procent van totaal aantal meisjes in populatie 14-19 jaar
2000	2082	3190	5272	1,6
2001	2208	3303	5511	1,7

aantal tienerzwangerschappen

Wanneer we het aantal abortussen en geboorten bij jonge meisjes optellen, krijgen we een beeld van het aantal tienerzwangerschappen in België. Het exacte aantal meisjes dat in België jaarlijks zwanger wordt, ligt wellicht hoger vanwege de niet-geregistreerde abortussen en spontane miskramen. Bovendien gingen in 2000 ongeveer 400 meisjes naar Nederland voor een abortus. Vergeleken met de totale vrouwelijke bevolking van 14 tot 19 jaar (300.000), zien we dat jaarlijks ongeveer 1 op 60 meisjes (1,7 %) zwanger wordt.

aantal tienermoeders

Jaarlijks worden in ons land ongeveer negen op duizend meisjes (0,9 %) moeder. Dit aantal blijft vrijwel constant (zie Tabel 2). In vergelijking met andere landen hebben we een laag aantal tienermoeders: in Groot-Brittannië zijn er 28 tienermoeders op duizend meisjes (2,8 %). Op dit punt stellen we vast dat er een verschil bestaat tussen Wallonië en Vlaanderen: Wallonië telt jaarlijks méér geboorten bij jonge moeders dan Vlaanderen.

Tabel 2: evolutie van de absolute aantallen geboorten en abortussen bij meisjes in België

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Geboorten bij meisjes < 20 j.	2892	2886	2913	3013	3190	3303
Abortussen bij meisjes < 20 j.	1827	1790	1839	2022	2082	2208
Totaal	4719	4676	4752	5035	5272	5511

leeftijdsgroepen Er is een groot verschil tussen de groep van 10- tot 14-jarigen en de groep van 15- tot 19-jarigen (zie Tabel 3). Wanneer we deze twee groepen met elkaar vergelijken, zien we dat een zwangerschap op zeer jonge leeftijd in België een uitzondering is. Meer dan 95 % van de tienerzwangerschappen komt voor in de groep van 15- tot 19-jarigen.

Tabel 3: differentiatie naar gelang van de leeftijdsgroep

2001	Abortus	Geboorte	Totaal
10-14-jarigen	75	67	142
15-19-jarigen	2133	3236	5369

De verhouding tussen het aantal zwangerschapsafbrekingen en het aantal geboorten (Tabel 3) zegt ons iets over de keuzes die gemaakt worden. Deze verhouding verschilt en verschuift naar gelang van de leeftijd van het meisje. Oudere tieners kiezen in twee van de drie gevallen voor het uitdragen van de zwangerschap. Heel jonge meisjes kiezen doorgaans voor abortus.

1.2. Preventie

relationele en
seksuele vorming
op school

Uiteraard zal de confrontatie met een zwangere leerlinge ook vragen oproepen over het beleid inzake relationele en seksuele vorming op school. Hoewel een onbedoelde of ongewenste zwangerschap nooit helemaal uitgesloten kan worden, verdient het aanbeveling om regelmatig het beleid, de doelstellingen en de activiteiten i.v.m. relaties en seksualiteit in de school eens onder de loep te nemen, zeker met het oog op de vakoverschrijdende eindtermen relationele en seksuele vorming. Ook het nakijken en updaten van vormingsmateriaal en informatiefolders behoort tot de taken van de school en het CLB. Het is echter belangrijk erover te waken de lessen relationele en seksuele vorming niet direct of zonder duiding te koppelen aan de confrontatie met een zwangere leerlinge op school. Die combinatie zou verordelend kunnen overkomen bij het zwangere meisje of bij haar vriend.

Een meisje vertelt ...

“Ze hebben mij op school nooit anders behandeld omdat ik zwanger was, alleen op de themadag ‘Veilig vrijen’. Toen moest ik voor de hele klas mijn verhaal brengen. Ik moest gaan uitleggen hoe ik zo stom had kunnen zijn om niet veilig te vrijen. Dat vond ik vreselijk.”

1.3. Een integrale benadering van een zwangere leerlinge op school

Wanneer een leerlinge zwanger is, kan de school opvang en omkadering bieden. Daarbij worden vooral de CLB-medewerker, de leerkrachten of de leerlingenbegeleider aangesproken in het individuele contact met de leerlinge. Maar deze mensen werken altijd binnen een schoolcontext of een team, waar veronderstellingen en visies over ongewenste zwangerschap een rol spelen. Het is belangrijk dat een school zich bewust is van deze veronderstellingen en visies, omdat ze de begeleiding van de zwangere leerlinge kunnen kleuren.

begeleiding We gebruiken in deze bijdrage de term 'begeleiding' van een zwangere leerlinge. De leerkracht die dit leest, hoeft daarom niet te denken dat hij of zij de individuele therapeut van de leerlinge moet zijn. Een zwangere leerlinge opvangen bij de eerste paniek, haar eventueel doorverwijzen naar het CLB of de leerlingenbegeleider en af en toe een bemoedigend gesprek met haar voeren, is al veel waard. Verdere informatie is dan handig als achtergrond.

gepland/ongepland Meisjes die op school zitten, worden veelal ongepland zwanger. In het BSO en het BuSO komt het echter vaker voor dat leerlingen bewust zwanger worden of een zwangerschap in ieder geval niet meer uitsluiten. Sommigen zien er de zin niet van in om nog langer te wachten met kinderen. Ze zijn het studeren moe en willen een volwassen leven beginnen, of ze willen hun vriend aan zich binden door middel van een zwangerschap, of ze denken dat ze als moeder sneller de stap naar zelfstandigheid kunnen zetten. Anderen worden ongepland zwanger, maar zullen een positievere betekenis aan de zwangerschap hechten dan meisjes uit ASO-richtingen. In de benadering van een zwangere leerlinge is het van belang deze mogelijke differentiatie in betekenis te onderkennen.

omkadering In beide gevallen is een zekere omkadering op school aangewezen. Wanneer een leerlinge voelt dat zij op school wordt afgewezen wegens de (ongepande) zwangerschap, wordt het risico groter dat ze onder druk beslissingen neemt. Zonder in het extreme te vervallen waarbij de zwangere leerlinge zoveel aandacht krijgt dat andere meisjes zwanger zijn als een aantrekkelijke situatie zouden gaan zien, of dat het meisje niet meer gewoon meisje kan zijn, is het een opdracht voor de school om te zoeken naar een aangepaste omkadering voor de zwangere leerlinge.

Een meisje vertelt ...

“Over het algemeen vond ik dat ik goed werd opgevangen op school. Maar soms had ik het gevoel dat zowel de leerkrachten als de leerlingen anders naar mij keken dan naar de anderen en dat vond ik niet leuk. Leerkrachten vroegen bijvoorbeeld overdreven vaak hoe het ging en of ik bepaalde dingen wel kon meedoen ‘in mijn toestand’. Medeleerlingen zagen mij blijkbaar – doordat ik zwanger was – als een ‘moederlijk type’ en kwamen naar mij om raad. Ze ‘vergeten’ soms bijvoorbeeld ook aan mij te vragen of ik meeding naar fuiven.”

■ 2. Eerste opvang van de zwangere leerlinge door leerkracht, leerlingenbegeleider of CLB-medewerker

veelheid van
gevoelens

Tienermeisjes die ontdekken dat ze ongepland zwanger zijn, zijn meestal overdonderd. Ze worden overspoeld door een veelheid van gevoelens die het hen op dat moment onmogelijk maken helder te denken en die heel wat verwarring oproepen. De meeste meisjes reageren aanvankelijk vol ongelof: “Dat kan niet! De test is fout! Dit overkomt mij toch niet!” Kortom, ze raken in paniek. Veel meisjes worden ook heel angstig wanneer ze ontdekken dat ze ongepland zwanger zijn. Hun toekomst wordt namelijk erg onzeker. Bovendien zijn ze bang om het nieuws aan hun omgeving te vertellen. Enerzijds vrezen ze voor een veroordelende reactie, anderzijds kunnen hun schaamte- en schuldgevoelens erg groot zijn. Daarom wachten veel meisjes vaak lang om het te vertellen. De zwangerschap verborgen houden betekent dat ze vaak een heel eenzame periode tegemoet gaan.

2.1. Welke opvang kan men aan een zwangere leerlinge bieden?

nuttige wenken

Het is van belang dat de plotse paniek bij de leerlinge op een rustige en empathische manier opgevangen wordt. Maak daarom voldoende tijd vrij voor een eerste gesprek en zorg ervoor dat dit gesprek plaatsvindt in een daarvoor geschikte ruimte. Hieronder volgen nog een aantal nuttige wenken.

Aandachtspunten bij het eerste gesprek

- ① Maak duidelijk dat het meisje niet meteen een beslissing moet nemen over de zwangerschap.
- ② Bied voldoende veiligheid door het probleem en de gevoelens van het meisje te erkennen.
- ③ Probeer deze gevoelens zoveel mogelijk te verkennen:
  - Laat de leerlinge haar gevoelens uiten: wenen, schreeuwen, roepen, ...

- Neem een open en luisterende houding aan, laat je eigen mening achterwege.
  - Probeer praktische vragen nog even vooruit te schuiven.
    - Leerlinge : “Het abortuscentrum is in de stad. Ik geraak daar nooit zonder dat mijn moeder het te weten komt.”
    - Leerkracht/CLB-medewerker : “Daar hoeft je nu nog geen zorgen over te maken. Als je beslist tot abortus, zullen we samen bekijken hoe het praktisch kan verlopen.”
  - Stel verkennende vragen.
    - “Wat roept de zwangerschap bij je op ? Zijn het eenduidige gevoelens of verlangens of raak je niet wijs uit je eigen emoties ?”
    - “Wat was je eerste reactie toen je merkte dat je zwanger bent ?”
- 4] Schat de situatie correct in en geef de juiste informatie : een juist beeld van de situatie maakt het mogelijk stappen te ondernemen op heel korte termijn.
- Een leerlinge die de dag voordien onveilig seksueel contact gehad heeft, kan het best de noodpil innemen.
  - Is het te laat voor de noodpil en is de leerlinge over tijd, dan moet aan een zwangerschapstest gedacht worden.
    - Moedig het meisje aan om in haar nabije omgeving een vertrouwenspersoon te zoeken die haar kan bijstaan op het moment dat ze effectief een test gaat kopen en uitvoeren of naar de dokter gaat. “Wie kan je zeker vertrouwen ? Wie heeft je vroeger al eens geholpen in een moeilijke situatie ? Ken je iemand die al een zwangerschapstest heeft gedaan ?”
    - Als het meisje niemand uit haar omgeving in vertrouwen wil nemen, dan kan men :
      - ofwel het meisje begeleiden wanneer zij een zwangerschapstest doet;
      - ofwel het meisje begeleiden bij het doorverwijzen naar een arts. Sommige CLB’s stellen in deze gevallen een test ter beschikking op het CLB of bij de schoolarts.
  - Ook wanneer het vals alarm blijkt, kan de begeleiding daar niet zomaar aan voorbijgaan.
    - Waarom dacht de leerlinge dat ze zwanger was ?
    - Wat wilde ze overbrengen met deze noodkreet ?
    - Is de kennis van anticonceptie te beperkt bij het meisje ?

2.2. Wat met de opvang van de jongens?

2.2.1. Jongens worden vaak vergeten! _____

Wanneer een school te maken krijgt met een tienerzwangerschap, richten leerlingenbegeleiders en leerkrachten zich vaak enkel op het meisje. De begeleiding of opvang van de jongen wordt vaak achterwege gelaten of simpelweg vergeten. Zo kan het gebeuren dat een zwanger meisje of een meisje dat een abortus heeft ondergaan goed wordt opgevangen op school, terwijl de vriend van dat meisje — misschien een leerling op dezelfde school — vergeten wordt. Verder zijn er jongens die op een andere school zitten dan hun zwangere vriendin of jongens die helemaal niet meer naar school gaan. Bij hen is het nog minder evident om in te gaan op hun beleving van of eventuele moeilijkheden bij het vaderschap.

Een jongen vertelt ...

“Ik vond het tof dat vooral mijn medestudenten vaak vroegen hoe het ging met mijn zwangere vriendin. Ook later, toen onze zoon geboren was, kon ik over hem vertellen als ik dat wou.”

Een jongen vertelt ...

“Mijn vriendin wil een abortus en iedereen steunt haar in die moeilijke beslissing en het verdriet dat ermee samenhangt. Ze vergeten dat ik de vader ben en dat dit voor mij ook moeilijk is.”

foute interpretatie

2.2.2. Waarom worden jongens vaak vergeten? _____

Als de zwangerschap voor de jongen onverwacht is, is de eerste reactie van de jongen meestal afwijzend. Het idee weldra vader te worden, maakt hem bang en onzeker. Hij had de relatie met de moeder niet zo ernstig bedoeld, hij voelt zich in het nauw gedreven, ... Wanneer de jongen deze weerstanden op een rationele manier verwoordt, wordt al snel de conclusie getrokken: deze jongen kan het vaderschap niet aan, hij wil een abortus of hij wil alleszins niets te maken hebben met de zwangerschap of met het kind. De jongen trekt zich terug in wat wordt geïnterpreteerd als een onverschillig stilzwijgen en afwijzen. Maar ook jongens kunnen een ambivalente houding hebben tegenover de zwangerschap. Veel mannen trekken zich terug bij emotionele problemen. De meeste aanstaande vaders gaan doorgaans door een periode van in zichzelf gekeerd zijn, dus waarom ook niet de tienervader? Dit gedrag wordt echter te vaak geïnterpreteerd zonder het aan de werkelijke beleving te toetsen.

beleving van het
meisje

Naast deze verkeerde interpretatie van het gedrag van jongens, zien we dat sommige meisjes vooral gefocust zijn op hun kind en op het feit dat ze zelf moeder gaan worden. Wanneer een meisje geen relatie meer heeft met de vader, wordt die vader in haar beleving minder belangrijk. Wanneer het meisje weet wie de vader is, maar geen oog voor hem heeft, kan een begeleider haar aanmoedigen toch contact met hem op te nemen en hem over de zwangerschap te vertellen. Dit gesprek kan eventueel binnen het CLB georganiseerd worden.

Het belang van de vader mag niet onderschat worden ten behoeve van het kind, de vader zelf en in vele gevallen ook de moeder. Wettelijk gezien is de moeder nochtans niet verplicht de vader op de hoogte te brengen van de zwangerschap.

2.2.3. *Opvang van jongens* _____

Als het meisje de jongen in kwestie op de hoogte heeft gebracht van de zwangerschap, kunnen leerlingenbegeleiders, leerkrachten of CLB-medewerkers ervoor zorgen dat ook de jongen aandacht en begeleiding krijgt.

nuttige wenken

Zoek de jongen zelf op en nodig hem uit voor een eerste gesprek. Maak voor dit gesprek voldoende tijd vrij en zorg ervoor dat het kan plaatsvinden in een daarvoor geschikte ruimte. Hieronder volgen nog een aantal nuttige wenken.

Aandachtspunten bij het eerste gesprek

- 1 Bevraag en erken tegelijk de gevoelens en de beleving van de jongen.
  - Enkele richtvragen met betrekking tot de relatie :
Hoe lang kennen jullie elkaar ? Hoe zag je de relatie vóór de zwangerschap ? Hoe zie je de relatie nu ? Wil je een relatie met de moeder ? Welke problemen zijn er tussen jullie ? Welke verwijten maken jullie elkaar ? Voel je je erin geluisd ? Is jullie relatie sterk genoeg om het ouderschap te dragen ?
  - Enkele richtvragen met betrekking tot de zwangerschap :
Hoe sta je tegenover de zwangerschap ? Is de zwangerschap voor jou ongepland of onverwacht ? Ken je de verschillende mogelijkheden die er zijn bij een ongeplande zwangerschap ? Ken je je eigen mogelijkheden hierin ? Kan je het vaderschap (nu) aan ? Welke twijfels heb je ?
  - Enkele richtvragen met betrekking tot de geboorte van het kind :
Op welke manier wil je een vader zijn voor het kind ? Had je al een ideaalbeeld en, zo ja, hoe zag of ziet dat eruit ? Hoe is een kind te combineren met je persoonlijke groei en ontwikkeling ? Wat zullen je ouders, je familie en je vrienden vinden ? Ken je je rechten en plichten ?

2 Moedig de jongen aan om in zijn omgeving een vertrouwenspersoon te zoeken op wie hij kan terugvallen.

- Enkele richtvragen :

Wie kan je zeker vertrouwen ? Wie heeft je vroeger al eens geholpen in een moeilijke situatie ?

rolmodel Vaak zien we dat jongens zich proberen te gedragen zoals echte mannen zich behoren te gedragen. Voor een concrete invulling van deze gedragingen en houdingen zoeken zij in hun omgeving voorbeeldfiguren die voor hen echte mannen representeren. Deze mannen staan voor hen model. Dit kan hun eigen vader, een vader van een vriend, een oudere vriend of misschien een grootvader zijn. Naast (ruimte voor) expliciete gesprekken over tienervaderschap, biedt de school ook rolmodellen aan voor het omgaan met gevoelens : hoe stellen mannelijke leerkrachten zich op tijdens de les ? Markeren zij gevoelens bespreekbaar tijdens de les ? ... Op deze manier kan een leerkracht of een leerlingenbegeleider aangeven hoe men zich als jongen kan gedragen zonder zijn mannelijkheid te verliezen.

Een voorbeeld

Een leerkracht hout en metaal die van zijn mannelijke leerlingen veel respect krijgt, kan door zijn positie de jongens duidelijk maken dat bijvoorbeeld door te praten over je gevoelens of door respect op te brengen voor je relatie, je mannelijkheid niet in het gedrag komt.

■ **3. Betrokkenheid bij het beslissingsproces**

begeleidingstips Na een positieve zwangerschapstest kan de beslissingsbegeleiding, -ondersteuning of praktische ondersteuning beginnen. Doorheen het beslissingsproces hou je de volgende begeleidingstips voor ogen.

- Straal zelf rust en vastberadenheid uit.
- Geef door je houding (de manier waarop jij reageert op de situatie) aan dat het een ernstige beslissing is, maar geen onoverkomelijke.
- Laat merken dat het meisje op jouw professionaliteit en ervaring kan rekenen om dit samen met haar tot een goed einde te brengen.

3.1. Omgaan met (tijds)druk

waarom (tijds)druk? De begeleiding bij het beslissingsproces begint altijd bij de feiten. Daarbij speelt de zwangerschapsduur een grote rol. Weet het meisje hoe lang ze al zwanger is ? Een zwangerschap op jonge leeftijd wordt meestal niet snel vastgesteld. Jonge meisjes hebben vaak nog een onregelmatige menstruele cyclus en hebben minder aandacht voor lichamelijke signalen. Dit kan ook samenvallen met een periode van ontkenning van de zwangerschap. In België kan abortus tot de twaalfde week van de zwangerschap. Bovendien geldt

dat, als iemand voor abortus kiest, de ingreep pas kan plaatsvinden zes dagen ná de eerste consultatie in een abortuscentrum. Er is dus altijd een zekere tijdsdruk bij de beslissing over een ongeplande zwangerschap. Bovendien gaat het om een beslissing die onomkeerbaar is en die gepaard gaat met verlies, welke beslissing ook genomen wordt. Tevens is het een complex probleem waarbij verschillende partijen betrokken zijn. Het gaat ook om een onbekende situatie: het meisje kan niet terugvallen op eerder opgedane ervaringen. Ook dat zorgt voor extra druk op de ketel.

bewust omgaan met
resterende tijd

Ondanks de tijdsdruk, is het belangrijk aan te geven dat het meisje niet halsoverkop moet beslissen, maar dat er tijd is om samen met haar een aantal zaken op een rijtje te zetten vóór ze haar definitieve beslissing neemt. Zelfs al resten er nog slechts enkele dagen, toch kan je de leerlinge geruststellen door aan te geven dat er in overleg met de school, gedurende de les-tijd, verschillende gesprekken kunnen plaatsvinden en stappen gezet kunnen worden om tot een weloverwogen beslissing te komen.

Zo is een week tijd inderdaad bitter kort als de leerlinge weigert na te denken en gewoon doet alsof er geen probleem is. Een week is echter voldoende als er enkele begeleide gesprekken zijn en het meisje ook tijd heeft voor zichzelf.

3.2. Het beslissingsproces van naderbij bekeken

Een beslissing steunt op drie pijlers: feiten, percepties en scenario's. Inzicht in dat beslissingsproces maakt ons bewust van de valkuilen die de beslisser zelf moet proberen te vermijden, maar ook van de valkuilen die we bij mensen uit de omgeving of bij onszelf soms over het hoofd zien.

3.2.1. Feiten, context

wat? Een leerlinge die zwanger is, staat voor een beslissing binnen een bepaalde context: de zwangerschap (het aantal weken), de financiële situatie, de gezondheidstoestand van het meisje of van andere leden van het gezin (zowel fysiek als psychisch), (gezins)problemen (echtscheiding van ouders, moeder die zelf zwanger is, niet weten wie de vader is, enz.).

wat te doen? Deze contextuele feiten worden meestal als eerste elementen aangebracht in het gesprek. Aan feiten kan niets veranderd worden.

3.2.2. Percepties

wat? Contextuele feiten worden door verschillende mensen op een verschillende manier gezien en verwerkt. Mensen kijken als het ware door een gekleurde bril. De kleur van die bril wordt bepaald door ieders unieke voorgeschiedenis en leefwereld. Zo komt het tot een wisselwerking tussen de feitelijke context en de manier waarop die wordt gepercipieerd. Iemands specifieke achtergrond en leefsituatie bepaalt dus voor een groot stuk wat hij of zij als een (groot of klein) probleem ervaart.

Een voorbeeld

Zo is er vaak een verschil in perceptie naar gelang van het type onderwijs dat de leerlinge volgt. Bij ASO-leerlingen leeft vaker de opvatting dat abortus moet kunnen, terwijl leerlingen van het TSO, BSO, BuSO en DO (deeltijds onderwijs) vaker het kind centraal stellen. Abortus wordt door hen vaker negatief geëvalueerd.

- wat te doen? In de eerste plaats moet naar de beleving en perceptie van de leerlinge worden geluisterd. Daarnaast is het belangrijk de beleving ook te bevragen.

Voorbeelden

Jongeren denken vaak zwart-wit. De uitspraak “Mijn vader slaat me dood als hij dit te weten komt” wijst op een moeilijke thuissituatie, niet op een moordenaar als vader. Vragen zoals “Heeft je vader je dan al eens geslagen?” en “Wanneer gebeurt dat?” maken de werkelijkheid hanteerbaarder en de gekleurde bril realistischer.

Sommige leerlingen hebben het gevoel er helemaal alleen voor te staan. Je kunt rustig uitzoeken of er iemand in hun familie is op wie ze kunnen vertrouwen. Dikwijls is die werkelijkheid heel wat minder zwaar.

3.2.3. Scenario _____

- wat? Iedereen heeft wel zijn idee over de gevolgen die elke keuze met zich meebrengt. Ook hier gaat het om iemands beleving. Het afbreken van een zwangerschap kan voor de ene persoon een totaal andere betekenis hebben dan voor de andere persoon, afhankelijk van de feiten en de beleving van die feiten, afhankelijk van het eigen verleden, de eigen waarden en normen, ... Op basis van de feiten die er zijn en van hoe men die feiten beleeft, kunnen er scenario's gevormd worden.

- wat te doen? Samen met de leerlinge kunnen mogelijke scenario's overlopen worden en kunnen er zaken zichtbaar worden die tot dan onzichtbaar bleven.

Voorbeelden

“Stel je voor dat je die zwangerschap zou uitdragen. Hoe zie jij dat? Wie zou er achter dat idee staan? Waar zou je voor steun terecht kunnen? Wat zou het moeilijkste daaraan zijn? ...”

“Stel je voor dat je voor abortus zou kiezen. Wie zou daarachter staan? Wie zou je daarin steunen? Waar zou je terecht kunnen met je verhaal? Wat zou je aan deze keuze het moeilijkste vinden? ...”

actieve beslissings-
begeleiding

Het maken van scenario's heet 'actieve beslissingsbegeleiding'. Het geeft de leerlinge het gevoel greep te krijgen op de feiten. Wat vaak helpt bij actieve beslissingsbegeleiding, is de leerlinge te stimuleren om beslissingsmogelijkheden en -moeilijkheden op te schrijven in twee kolommen. Belangrijk daarbij is dat in beide kolommen zowel rationele, praktische overwegingen als emotionele betekenselementen worden opgeschreven.

Tabel 4: schema bij actieve beslissingsbegeleiding

Waarom zou ik kiezen voor abortus?	Waarom zou ik kiezen voor het uitdragen van de zwangerschap?
<ul style="list-style-type: none"> • Ik voel me niet klaar om moeder te worden • Ik wil verder studeren • Goedkoop, geen materiële besommeringen 	<ul style="list-style-type: none"> • Mijn ouders steunen me • Ik heb het moeilijk met de keuze voor abortus • Ik wil later graag kinderen, waarom dan nu niet?

3.3. Alternatieven afwegen : een brede kijk op hulpverlening

tal van
mogelijkheden

Om een keuze te maken, moet men uiteraard weten welke keuzemogelijkheden er zijn. Meestal heeft de betrokkene maar twee keuzes voor ogen : het kind houden en er zelf voor zorgen aan de ene kant, en abortus aan de andere kant. Spreken over alle mogelijkheden van steun, opvang, afspraken met school, stages, ... kan het plaatje minder zwart-wit maken. Hulpverlening is immers nooit een kwestie van alles of niets : er zijn heel wat tussenvormen mogelijk waarbij de hulpverlening als het ware op maat gemaakt wordt. Zelf stellen we de mogelijke hulpverlening bij ongeplande zwangerschap vaak als een continuüm voor, waarbij het mogelijk is om heel wat vormen van ondersteuning te combineren.

Voorbeelden

Een meisje uit een 'multiprobleemgezin' gaat samen met haar baby tijdelijk in een pleeggezin wonen. Daar kan ze nog jong zijn tussen de andere kinderen, maar tegelijk leren verantwoordelijkheid op te nemen voor haar kind.

Een meisje kiest voor abortus en besluit om met haar vriend te gaan samenwonen. Een tijdelijk steungezin helpt het jonge koppel om een en ander op een rijtje te zetten.

Voor zulke combinaties van professionele hulp kan men steeds contact opnemen met een CAW (zie 7. Nuttige adressen).

■ 4. Afwezigheid en afspraken op school

gewettigd afwezig

Elke minderjarige is onderworpen aan de leerplicht. Een afwezigheid van school kan enkel met een geldige toestemming, namelijk een ziektebriefje van de dokter. Wanneer een leerlinge zwanger is, zal ze een of meer dagen van school afwezig zijn. Die afwezigheid is gewettigd voor:

- een abortus: de dokter van het abortuscentrum rekent in principe slechts één dag afwezigheid aan voor een abortus. Die afwezigheid kan, ook in samenspraak met de huisarts, verlengd worden wanneer het meisje pijn heeft, gespannen of overstuurd is.
- De periode rond de bevalling:
  - Een minderjarige die op school zit, heeft geen recht op een vaste periode van drie maanden bevallingsverlof. Dat is immers een term uit het arbeidsrecht. Een schoolgaande jongere of een jongere met leerplicht kan enkel gewettigd afwezig zijn voorzover dit door de behandelende arts (huisarts of gynaecoloog) wordt voorgeschreven. Die afwezigheid wordt meestal sterk beperkt.
  - Bij jongeren met een leercontract in het Deeltijds Onderwijs gelden wél beide regelingen: zwangerschaps- en bevallingsrust van 15 weken voor het deeltijdse contract én tegelijk maar een minimale geldige afwezigheid op school.

Het feit dat de leerlinge geen recht heeft op 'gewettigd verlof' maakt dat ze geen drie maanden tijd heeft om zich aan te passen aan het moederschap, te herstellen en een band te maken met het kind. Een meisje dat een maand na de bevalling opnieuw op de schoolbanken zit, heeft zonder goede begeleiding niet kunnen wennen aan haar nieuwe situatie.

Een meisje vertelt ...

“Ik ben bevallen in mijn laatste jaar en ik wilde absoluut mijn eindexamen halen. Ik ben bevallen in december en heb toen gewoon twee weken kerstvakantie gehad. Ik heb zelfs mijn examens ingehaald en daarna als een gek de stages en eindwerken in orde gebracht. Gelukkig heeft mijn mama veel zorg voor de baby opgenomen, maar het was een afschuwelijke periode.”

Andere leerlingen grijpen de zwangerschap en de bevalling aan om niet meer naar school te gaan. Zij rekken het ziekteverlof zo lang (ook al verliezen ze daardoor alle kansen om te slagen) tot ze 18 zijn en niet meer naar school hoeven. Vaak zijn dit leerlingen die voordien al schoolmoe waren. In zulke gevallen kan de CLB-medewerker of CLB-arts een goede bemiddelaar zijn tussen de school aan de ene kant en de hulpverlening/behandelende arts aan de andere kant.

afspraken met
de school

Wanneer een meisje ervoor kiest om de zwangerschap uit te dragen, kunnen deze praktische zaken het best op voorhand besproken worden: de duur van de afwezigheid van school, de inhaaltaken en de verdere opvolging van het schooljaar. Daarbij zijn ook de klastitularis en de directie belangrijke gesprekspartners. Welke periode zal zij sowieso missen? Welke examens vallen weg? Wat kan worden ingehaald? Wanneer moet zij zeker terug naar school?

Een meisje vertelt...

“Uiteindelijk is alles wel goed gekomen op school. De afspraken rond de examenregeling waren wel verwarrend. Ik ben eerst naar de directeur gegaan om te zeggen dat ik zwanger was. Omdat ik al twee examenreeksen had afgelegd waarbij ik telkens goede resultaten had behaald, zei hij dat ik de laatste examenreeks in juni (wanneer ik zou bevallen) helemaal niet mee hoefde te doen. Later was daar reactie op gekomen van één leerkracht en toen moest ik plots wél alle examens meedoen.”

De klas mag niet het gevoel krijgen dat de zwangere leerlinge enorme privileges krijgt. Sommige scholen ervoeren een soort ‘sneeuwbaaleffect’ van zwangerschappen na een (te) goed begeleide zwangerschap.

■ 5. Discretie en beroepsgeheim

wie inlichten?

Vele vragen over de begeleiding van een zwangere leerlinge op school hebben betrekking op de vraag of ouders, directie, andere leerkrachten, enz. op de hoogte gebracht moeten worden van de zwangerschap. Wie is aansprakelijk als de ouders pas later te weten komen dat hun dochter koos voor abortus met medeweten van de school? Moet de directie op de hoogte worden gebracht? En zo ja, hoe dan? Kan een leerlinge afdwingen dat je zwijgt over haar situatie?

Op al deze vragen proberen we in dit onderdeel een antwoord te geven. Daarbij is het van belang een onderscheid te maken tussen de strikt juridische regelgeving enerzijds en het belang van open communicatie voor het welzijn van de leerlinge anderzijds. Bovendien is het ook niet nodig dat ‘de hele school’ op de hoogte wordt gebracht (met onnodige nieuwsgierigheid of zelfs roddels als gevolg). Daarom pleiten we voor een beleid en een begeleiding in discretie.

5.1. Juridische aspecten : beroepsgeheim

afhankelijk van het
rechtsstatuut

De juridische basis waarop een leerkracht of leerlingenbegeleider een 'geheim' van een leerlinge kan bewaren, is verschillend naar gelang van het rechtsstatuut van de betrokkene. Er is daarbij een onderscheid tussen CLB-medewerkers enerzijds en leerkrachten, 'groene leerkrachten', directie en (hulp)voedend personeel op school anderzijds.

5.1.1. CLB-medewerkers hebben beroepsgeheim _____

Wie als arts, verpleegkundige, maatschappelijk werker of psycholoog werkt op een Centrum voor Leerlingbegeleiding is gebonden door het beroepsgeheim. Het beroepsgeheim impliceert dat CLB-medewerkers zwijgplicht én zwijgrecht hebben.

zwijgplicht

Een CLB-medewerker heeft zwijgplicht wanneer een leerling van 14 jaar of ouder weigert om gegevens uit zijn of haar dossier door te geven aan derden. Niemand mag dan worden ingelicht over zaken die de leerling met de CLB-medewerker besproken heeft. Een uitzondering op deze belangrijke regel geldt enkel wanneer er sprake is van ernstige schending van de fysieke of psychische integriteit van de leerling of bij groot gevaar voor de leerling of derden. Het beroepsgeheim kan dan (hoogst uitzonderlijk) worden doorbroken in het belang van de leerling. CLB-medewerkers mogen de situatie van de leerling wel bespreken met hun collega's bij het teamoverleg: 'gedeeld beroepsgeheim'.

zwijgrecht

De CLB-medewerker heeft bovendien zwijgrecht ten overstaan van alle derden die zelf niet gebonden zijn door beroepsgeheim. Tijdens een klassenraad is het bijvoorbeeld mogelijk dat leerkrachten zich vragen stellen over het gedrag van een leerling, maar de CLB-medewerker heeft het recht te zwijgen over de ware toedracht van de situatie.

5.1.2. Leerkrachten hebben ambtsgeheim _____

Leerkrachten en ander personeel van de school hebben in principe geen beroepsgeheim. Zij zijn gebonden door het ambtsgeheim. Dat wil zeggen dat ze een niet-sanctioneerbare discretieplicht hebben ten aanzien van gegevens die hun in het kader van hun ambt werden toevertrouwd. De leerkracht gaat dus discreet om met verhalen van leerlingen, maar kan/moet ze wel vertellen aan zijn/haar collega's of directie wanneer hij/zij dat nodig acht. De leerkracht heeft dus geen zwijgrecht en kan dus nooit beloven aan een leerling dat alles geheim blijft.

Bovendien hebben leerkrachten en directie (met ambtsgeheim) een loyaliteitsrelatie met de ouders. Ouders vertrouwen hun kinderen toe aan de goede zorgen van een school. Leerkrachten en directie zullen de ouders op de hoogte stellen indien zij het nodig achten.

vertrouwenscel Leerlinggericht werken is teamwerk. Daarom zal overleg tussen (vertrouwens)leerkrachten, directie en CLB vaak een overschrijding van het beroepsgeheim nodig maken. In navolging van de praktijk in vele scholen, pleiten we dan ook voor bespreking in een 'vertrouwenscel' van de school. Zo'n vertrouwenscel hanteert specifieke regels over wie waarover ingelicht moet worden en garandeert op deze manier zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten een hanteerbare discretie.

5.2. In de praktijk

5.2.1. Duidelijke afspraken bij het begin

Omdat er geregeld vragen opduiken in verband met discretie en beroepsgeheim, is het aangewezen om al in het eerste gesprek met de leerlinge de volgende vragen te stellen:

- wie is al op de hoogte van je (vermoeden van) zwangerschap?
- wie moet (in deze fase) nog ingelicht worden?

Daarbij moet aandacht gaan naar de verschillende betrokkenen: ouders, vrienden en de school.

ouders Wanneer een leerlinge vertelt dat ze zwanger is, voegt ze er vaak in één adem aan toe dat ze niet wil dat haar ouders dit te weten komen. Soms ligt er bijna een groter taboe op het inlichten van de ouders dan op de zwangerschap zelf. Op dat moment is het belangrijk stil te staan bij de weerstand die het meisje voelt om de ouders op de hoogte te brengen: hoe verwacht ze dat haar ouders zullen reageren en waarom? Is die reactie al op andere momenten voorgekomen? Men kan ook proberen steunfiguren in de familie te zoeken om het gesprek met de ouders makkelijker te maken.

Een leerkracht vertelt ...

"Een meisje komt in paniek bij mij met de mededeling dat ze zwanger is. Haar vriend is op de hoogte, haar ouders niet. Eerst heb ik met haar en haar vriend een gesprek gehad. Daarna vond ik dat het tijd was om de ouders in te lichten. Het meisje bleef dat gesprek maar voor zich uitschuiven. Uiteindelijk heb ik toen gevraagd of ze wou dat ik meeging om het aan haar ouders te vertellen. Blijkbaar betekende dat voor haar een hele opluchting. Ik heb de ouders gebeld, een afspraak met hen gemaakt en we hebben hen samen ingelicht."

In het belang van de verwerking is het het best om bij het meisje sterk aan te dringen dat zij haar ouders inlicht, maar het kan ook belangrijk zijn de leerlinge te verzekeren dat zij alleen de uiteindelijke beslissing kan nemen. Er zijn complexere situaties die het inlichten van de ouders inderdaad bemoeilijken, bijvoorbeeld bij (een vermoeden van) incest of wanneer de betrokkene in een voorziening voor Bijzondere Jeugdzorg woont. Bij een vermoeden van incest kan de leerkracht verwijzen naar het CLB en wijzen op het bestaan van een vertrouwenscentrum. Als de leerlinge in een tehuis verblijft, kunnen in de eerste plaats de opvoeders ingelicht worden.

vrienden Soms zijn jonge meisjes onder elkaar heel openhartig en is het goed het zwangere meisje te behoeden voor al te veel openheid. Het kan zijn dat de leerlinge weinig realistische ideeën heeft over de discretie van medeleerlingen. Zo kan een meisje weigeren haar ouders in te lichten, terwijl de hele speelplaats op de hoogte is (en wellicht worden na enkele dagen ook haar ouders via roddels op de hoogte gebracht).

school Zoals al beschreven, zal het afhangen van het statuut van de begeleider hoe met de informatie wordt omgegaan. Een CLB-medewerker of een psycholoog van de school kan via het beroepsgeheim garanderen dat niemand op de hoogte wordt gebracht van de situatie. Een leerkracht, de directie of het opvoedend personeel van de school heeft ambtsgeheim en kan dus genoodzaakt zijn informatie door te geven. Als leerkracht is het belangrijk om dit al tijdens het eerste gesprek met de leerlinge te melden, zodat men zich niet laat 'vastzetten' in geheimhouding of achteraf toch het vertrouwen van de leerlinge moet schenden. Bovendien kan je de leerlinge op deze manier ook duidelijk maken dat een oplossing zoeken ook impliceert dat erover gepraat mag worden. Sommige scholen hebben ook een procedure wanneer een leerkracht via via geruchten opvangt over een zwangere leerlinge.

Een leerkracht vertelt ...

“Als een leerkracht bij ons op school een gerucht opvangt in verband met een zwangerschap, dan licht zij of hij de klastitularis in. Die stapt op haar of zijn beurt naar de leerling en vraagt wat er precies aan de hand is, vóór de hele school het weet. De klastitularis licht dan de klassenraad in en blijft ook het aanspreekpunt voor die leerling, de andere leerkrachten en de directie. Deze leerkracht (evt. samen met een andere leerkracht) blijft de vertrouwensleerkracht. De anderen mogen zich er niet rechtstreeks mee bezighouden. Ze worden wel, ten dele, geïnformeerd als dat nodig is.”

5.2.2. Afspraken nadien

Het is belangrijk om leerlingen te herinneren aan de gemaakte afspraken over het bekendmaken of verborgen houden van de zwangerschap: “Wie heb je toen ingelicht?”, “Wie weet (nog) niets?” Het kan gebeuren dat een leerling die haar verhaal tegen bijna niemand wilde vertellen (vaak bij keuze voor abortus) achteraf zo geïsoleerd is dat ze er met niemand nog over kan praten. Het is dan belangrijk om nadien de leerlinge te wijzen op de steunbronnen waar ze nog terecht kan.

Omgekeerd gebeurt het ook dat een leerlinge, ondanks andere afspraken, achteraf de hele speelplaats van naaldje tot draadje uitlegt wat haar overkomen is. Dat is niet nodig en het kan bovendien negatieve gevolgen hebben voor de leerlinge, die dan een bepaald ‘imago’ krijgt.

Een leerlingenbegeleider vertelt ...

“In onze BSO-afdeling hebben we geregeld meisjes die zwanger zijn. We hebben een goed schoolbeleid en aangepaste begeleiding, welke keuze ze ook maken. Daarbij vind ik het heel belangrijk om afspraken te maken rond discretie. Onlangs vertelde een meisje op haar stageplaats in het kinderdagverblijf het hele verhaal van de abortus in geuren en kleuren. Ik heb haar dan proberen uit te leggen dat deze vorm van aandacht wel eens negatief voor haar zou kunnen zijn.”

■ 6. Praktische aspecten

6.1. Noodpil

wanneer en wat?

Als het onveilige seksuele contact heel onlangs heeft plaatsgehad, is het mogelijk én aangeraden om over noodanticonceptie te spreken. Noodanticonceptie is de term waarmee alle anticonceptie wordt bedoeld die kort na onbeschermd seksueel contact kan worden aangewend om een zwangerschap te voorkomen. Er is een noodspiraal en een noodpil. Het noodspiraal is erg effectief, maar minder gekend en wordt niet aangeraden bij jonge meisjes.

praktische aspecten

In België is er een noodpil op de markt onder de naam *Norlevo* (www.norlevo.be), die vrij te verkrijgen is bij de apotheek sinds juni 2001. *Norlevo* kost 8 euro. Deze zogenaamde ‘morning-afterpil’ bestaat in feite uit twee tabletten die ten laatste 72 uur na onbeschermd seksueel contact moeten worden ingenomen. Het eerste tablet altijd zo snel mogelijk, het tweede tablet na 12 tot 24 uur. De noodpil kan bijwerkingen zoals hoofd- en buikpijn, misselijkheid en vermoeidheid veroorzaken. Dit is echter met de nieuwe noodpil minder het geval. De pil beschermt tegen zwangerschap in 90 % tot 60 % van de gevallen. Hoe sneller het eerste tablet wordt ingenomen, hoe effectiever

de pil werkt. Gedurende de rest van de cyclus moet een lokaal anticonceptiemiddel worden toegepast (condoom). Pilgebruikers moeten het condoom gebruiken tot ze opnieuw zeven volle dagen de pil correct hebben ingenomen. Dit is erg belangrijk. De volgende menstruatie moet op ongeveer het normale tijdstip komen (eventueel iets vroeger of iets later). Wanneer de menstruatie toch uitblijft of abnormaal is (erg veel of erg weinig), dan moet men onmiddellijk een arts raadplegen of een zwangerschapstest uitvoeren.

blijven bevragen De vlotte beschikbaarheid van de noodpil biedt extra preventiemogelijkheden t.a.v. ongewenste tienerzwangerschap. Maar het ontslaat ons niet van de verantwoordelijkheid om jongeren met vragen te begeleiden. Wanneer men een meisje aanraadt zo snel mogelijk de noodpil in te nemen, is het best nadien naar de huisarts door te verwijzen, of zélf de geschikte anticonceptie te bespreken. De noodpil is immers een geneesmiddel en kan nooit de normale anticonceptie vervangen.

6.2. Zwangerschapstest

wanneer? Een zwangerschapstest is aangewezen als er effectieve tekens zijn die wijzen op een vermoeden van zwangerschap. In de eerste plaats is dat het uitblijven van de menstruatie (over tijd t.o.v. de normale verwachte datum), al dan niet in combinatie met een van de volgende symptomen: misselijkheid, braken, vermoeidheid, draaierigheid, enz. Op dat moment is het belangrijk de angst en de onzekerheid niet langer te rekken dan noodzakelijk is en zo snel mogelijk een test te doen.

praktische aspecten In principe zijn de zwangerschapstests die je bij de apotheek of drogist kunt kopen voor 99 % betrouwbaar. Bij warenhuizen zijn al zwangerschapstests te koop vanaf 6 euro. Bij de apotheek kost een test gemiddeld 16 euro.

- De testen werken doorgaans vanaf de eerste dag van het uitblijven van de menstruatie. Dus vanaf de 29e dag na de eerste dag van de laatste menstruatie.
- Deze testen werken met urine (HCG-concentratie in de urine). In de bijsluiters staan heel gedetailleerde gebruiksaanwijzingen.
- Het nadeel van de testen is dat vals-negatieve uitslagen mogelijk zijn (de test is te vroeg gedaan, waardoor nog niet voldoende HCG in het bloed zat; de urine was onvoldoende geconcentreerd; de test is niet goed verlopen door verkeerd gebruik). In deze gevallen is het best de test te laten herhalen door de arts.

Ook bij de huisarts kan men terecht voor een zwangerschapstest via urine. De test is daar goedkoper (ongeveer 5 euro), maar uiteraard moet wel een consultatie worden betaald.

Wanneer de test positief is, is een controleraadpleging bij de huisarts aan-geraden. De huisarts zal een gerichte anamnese doen om de vermoedelijke zwangerschapsduur te bepalen (de precieze zwangerschapsduur wordt enkel bepaald d.m.v. een echografie). Een bloedonderzoek wordt enkel bij erge twijfelgevallen gedaan (bv. wanneer iemand lang over tijd is en toch een negatieve urinetest heeft, of omgekeerd, bij een positieve test met bloed-verlies).

6.3. Abortus

6.3.1. Wettelijke aspecten

Abortus kan in België tot de twaalfde week van de zwangerschap, of tot de veertiende week na de eerste dag van de laatste menstruatie. Een arts kan dit nauwkeurig uitrekenen. Het abortuscentrum zal ook altijd een echografie uitvoeren om de zwangerschapsduur te controleren.

Ten vroegste zes dagen na de eerste afspraak kan de ingreep plaatsvinden. Dit gebeurt ofwel door middel van een zuigcurettage, ofwel via de abortuspil. Bij keuze voor abortuspil (tot zeven weken zwangerschap) moet men een keer meer op consultatie komen.

Enkel de vrouw oordeelt over de noodsituatie die de abortus rechtvaardigt. Ze moet dit ook schriftelijk bevestigen.

6.3.2. Abortuspil

eerste consultatie

Sinds juli 2000 is in België een abortuspil op de markt onder de naam Myfé-gyne. Het is een pil die enkel via een arts (in abortuscentra) kan worden toegediend. De abortuspil kan worden gebruikt voor een zwangerschaps-afbreking tot 49 dagen amenorhea (49 dagen vanaf de eerste dag van de laatste menstruatie), dus tot ongeveer 7 weken zwangerschapsduur. Hierbij moet echter ook de wettelijke 'bedenktermijn' van zes dagen worden gere-kend. Tijdens de eerste consultatie is er een besluitvormingsgesprek en een echografie om de exacte zwangerschapsduur te bepalen.

tweede consultatie

Zes dagen later, tijdens de tweede consultatie, bevestigt het meisje de wens om de zwangerschap af te breken en neemt ze het tablet Myfégyne in. Dit tablet bevat antiprogestageen: het blokkeert de werking van progesteron, het hormoon dat zorgt voor de innesteling van het vruchtzakje en voor de instandhouding van de zwangerschap. Een half uurtje later mag de vrouw het abortuscentrum verlaten. Bij een kleine 6 % van de vrouwen wordt het vruchtzakje al uitgestoten na de inname van de abortuspil en dus vóór de volgende consultatie. Ook dan moet ze 36 tot 48 uur later opnieuw op con-sultatie gaan naar het abortuscentrum om te laten controleren of de uitsto-ting volledig was. Bij geen of onvolledige uitstoting, krijgt men twee tabletten prostaglandine (oraal of vaginaal). Prostaglandine zorgt voor de samentrekking van de baarmoeder. Dan blijft de vrouw drie tot vier uur in

het abortuscentrum. Bij 76 % van de vrouwen is er dan een expulsie van het vruchtzakje. Bij 17 % gebeurt dit in de dagen die erop volgen. Twaalf tot veertien dagen later is een medische nacontrole nodig en kan er ook worden gesproken over de verwerking.

6.3.3. *Zuigcuretteage*

verloop

Abortus door zuigcuretteage wordt uitgevoerd vanaf zeven weken zwangerschap, omdat pas vanaf dan het vruchtzakje voldoende zichtbaar is. De ingreep kan, net zoals bij de abortuspil, pas gebeuren zes dagen na een eerste gesprek in het abortuscentrum. Op de dag van de ingreep verblijft het meisje ongeveer twee uur in het centrum. Haar moeder, partner of een vertrouwenspersoon die ze zelf kiest, kan met haar meekomen. Een hulpverlener of verpleegkundige vangt het meisje op. Als het meisje bij haar besluit blijft, ondertekent ze de toelating tot het uitvoeren van de abortus.

Daarna wordt ze opgevangen door een medisch team. Dat verricht een controle-echo en een inwendig onderzoek om de ligging en de grootte van de baarmoeder te bepalen. De baarmoederhals wordt verdoofd en met behulp van een dun buisje wordt de baarmoederholte leeggezogen. Dit gaat doorgaans gepaard met (soms hevige) pijn, waarvoor verdoving kan worden gevraagd. Na de ingreep wordt de patiënte naar een rustkamer gebracht, waar ze een halfuur tot een uur kan bekomen. Nadien wordt er meteen een afspraak gemaakt voor een controleonderzoek. Dit onderzoek zal veertien dagen na de ingreep plaatsvinden.

6.3.4. *Abortus praktisch*

abortuscentra

Een abortusingreep gebeurt bij voorkeur in een van de bestaande abortuscentra, gevestigd in elke provincie. Het is aangewezen eerst telefonisch een afspraak te maken. Sinds kort draagt het RIZIV de volledige terugbetaling van abortus. Iedereen die een klevertje van het ziekenfonds bij zich heeft, moet slechts het remgeld van enkele euro's betalen. Ook minderjarigen kunnen (als ze een klevertje hebben) tegen terugbetalingstarief een abortus krijgen. Dit zou voor de ouders op geen enkele manier traceerbaar zijn.

6.4. *Jong en moeder*

Wanneer een meisje ervoor kiest om de zwangerschap uit te dragen, zijn er heel wat praktische regelingen te treffen. Daarbij kan ze best een steun in de rug gebruiken van de school en het CLB. In de eerste plaats zijn heldere afspraken in verband met afwezigheden, examens en inhaaltaken belangrijk. Daarnaast kunnen ook regelingen in verband met huisvesting, kindergeld, premies, erkenning, enz. vanuit de school worden gesteund. Voor een volledig overzicht raadpleegt men het best de brochure 'Jong & Moeder' van het cRZ.

■ 7. Nuttige adressen

- Ongepland Zwanger? Bel 078/15.30.45.
Elke avond van 18 tot 22 uur is de luistertelefoon bereikbaar voor al wie vragen heeft over een ongeplande of ongewenste zwangerschap.
- Centra Algemeen Welzijnswerk
Wanneer verschillende soorten vragen (praktisch, financieel, pleegzorg, gezinssituatie, ...) opduiken, kan een CAW in de buurt raad geven. De hulpverlening is (bijna) gratis en iedereen kan er terecht. Voor adressen van een CAW in de buurt, kan je contact opnemen met het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Diksmuidelaan 50, 2600 Berchem, tel: 03/366.15.40.
- Voor jongeren kan een JAC laagdrempelige (extra) hulp bieden. Adressen op: www.jongereninformatie.be.
- Tiernermoeders
Een antwoord op een aantal praktische vragen over tiernermoederschap en een adressenlijst is te vinden in de cRZ-uitgave 'Jong & Moeder'. Met specifieke vragen kan je ook altijd terecht bij een cRZ in de buurt (contactgegevens: www.crz.be).
- Abortus
Voor een abortus neemt men het best contact op met het dichtstbijzijnde abortuscentrum. Alle adressen vindt men via www.cgso.be/adressen/abortus.
- Pleegzorg
Pleegzorg bestaat in verschillende vormen.
Binnen de bijzondere jeugdbijstand gaat het om minderjarigen die via het Comité Bijzondere Jeugdzorg (= vrijwillig) of via de Jeugdrechtbank (= gedwongen) geplaatst worden in een gezin. Het gaat hier meestal om problematische opvoedingssituaties.
Personen met een handicap kunnen eveneens opgevangen worden binnen pleegzorg. Het betreft hier zowel minderjarigen als volwassenen en alle vormen van handicap komen in principe in aanmerking. Soms worden volwassenen zelfstandig en worden zij hierin ondersteund door een vrijwilliger uit de buurt. Ook deze vorm, 'Wonen met Ondersteuning van een particulier' (WOP), is een vorm van pleegzorg.
Bij de Private Plaatsingen (Kind en Gezin) is er geen verwijzing van een officiële instantie. De ouders vragen zelf aan een dienst voor pleegzorg om ondersteuning in de opvoeding van hun kind(eren). Hierbij zijn er tal van flexibele opvangvormen mogelijk op maat van het gezin. Deze opvang is in principe van korte duur (drie tot zes maanden) voor kinderen tot twaalf jaar. Deze laatste vorm van pleegzorg kan heel geschikt zijn voor de tijdelijke ondersteuning van een tiernermama.

Een pleegdienst in de buurt en meer informatie vindt men via www.pleegzorgvlaanderen.be.

- Vertrouwenscentra Kindermishandeling (VK)

Al wie zich zorgen maakt over een kind of jongere, of wie vragen heeft over kindermishandeling, kan contact opnemen met het VK in de provincie. Ook kinderen en jongeren zelf (of hun ouders) kunnen hier terecht. Het advies en de hulpverlening zijn gratis en een eerste contact kan ook anoniem.

Kijk voor meer info en de adressen van alle VK's op www.kindinnood.org.

■ 8. Literatuur

8.1. Voor onderwijs

Lesmap *Ongevenste zwangerschap en abortus*, voor de derde graad van het secundair onderwijs, 2002. Degelijk achtergrondmateriaal en gevarieerde werkvormen.

Lesmap *Tienerzwangerschappen*, voor de derde graad beroeps secundair onderwijs (BSO) en deeltijds beroeps secundair onderwijs (DBSO), 2004.

8.2. Brochures tienerzwangerschap (cRZ)

Tienerzwangerschap, 2003, herwerkte druk : achtergrondinformatie.

Tienerzwangerschap en jeugdzorg, oriëntaties voor begeleiders, 2002 : uitvoerige informatie, praktijkervaring en concrete tips voor het omgaan met zwangerschap in de bijzondere jeugdzorg.

Jong en Moeder, 2002, tweede druk : brochure met praktische tips en info.

8.3. Onderzoek en informatie (cRZ)

Ruytjens, K., *Abortus in België, een analyse van de cijfers*, cRZ-rapport, 2002, pdf-file beschikbaar via www.crz.be.

Van Bussel, J., *Relaties en seksualiteit bij eerstejaarsstudenten*, cRZ-rapport, 2002, pdf-file beschikbaar via www.crz.be.

Noten

1. Deze tekst is gebaseerd op de cRZ-brochure 'Een leerling is zwanger' (herwerkte uitgave, 2003).